

Tomasz Kośmider
Robert Nowacki
Jakub Werbiński

Bezpieczeństwo jednostek penitencjarnych w czasie pandemii COVID-19. Doświadczenia polskie

Safety of penitentiary units during COVID-19 pandemic. Poland's experience

Czasowe rozwiązania wprowadzone w jednostkach penitencjarnych w czasie pandemii wywołanej wirusem SARS-Co-2, dotyczące izolacji osób i ograniczenia kontaktów ze światem zewnętrznym, wpłynęły nie tylko na ich funkcjonowanie, ale przede wszystkim na poziom bezpieczeństwa, przy czym wyzwania przed jakimi stanęła Służba Więzienna po 20 marca 2020 r. nie zwolniły jej z realizacji podstawowych zadań. Autorzy artykułu podjęli próbę oceny wpływu ograniczeń wprowadzonych czasowo w jednostkach penitencjarnych w związku z COVID-19 na ich poziom bezpieczeństwa, wzbogacając wymiar deskryptywny analizami wygenerowanymi na podstawie opinii pozyskanych od funkcjonariuszy realizujących zadania służbowe w warunkach pandemicznych. Badania miały na celu określenie wpływu wprowadzonych obostrzeń na bezpieczeństwo penitencjarne, stanowiąc feedback dla skuteczności podjętych decyzji zapobiegawczych.

Słowa kluczowe: Służba Więzienna, zakład karny, areszt śledczy, bezpieczeństwo penitencjarne, pandemia COVID-19, SARS-Co-V2.

Temporary measures put in place in prisons during the SARS-Co-2 virus pandemic regarding inmates' isolation and restricted contact with the outside world had an impact on not only how well they operated, but also most crucially, how safe they were. After March 20, the Prison Service encountered difficulties, yet these difficulties did not excuse them from carrying out fundamental duties. The authors of the article made

an effort to assess the impact of temporary restrictions on the safety level of penitentiary units during the COVID-19 pandemic by strengthening the descriptive dimension with analyses created based on the opinions of officers who were carrying out their duties during a pandemic. The purpose of the study was to give input while also analyzing how new limits might affect prison safety, providing feedback for the effectiveness of preventive decisions.

Key words: Prison Service, penitentiary, custody, penitentiary safety, the COVID-19 pandemic, SARS-Co-V2.

Wprowadzenie

Wybuch pandemii wywołanej wirusem SARS-Co-V2 zdeorganizował przestrzeń publiczną i wymusił wprowadzenie wielu ograniczeń. Objęte nimi zostały także miejsca izolacji osadzonych, do których należą jednostki penitencjarne. Ich specyfika związana z nagromadzeniem dużej liczby osób na stosunkowo niewielkim obszarze niosła dodatkowe zagrożenia. Utrzymanie odpowiedniego reżimu sanitarnego w takich warunkach było poważnym wyzwaniem, z którym Służba Więzienna musiała się zmierzyć¹. Dodajmy, że obecnie na terenie państwa polskiego funkcjonują 103 jednostki penitencjarne, w których pełni służbę i pracuje około 28,5 tys. funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej², natomiast w izolacji pozostaje ponad 71 tys. osadzonych³.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 20 marca 2020 r. wprowadziło do odwołania na obszarze państwa polskiego stan epidemii w związku z zakażeniami wirusem SARS-Co-V2⁴. Zgodnie z § 6 ust. 1. przywołanego rozporządzenia ograniczeniami objęte zostały także jednostki penitencjarne⁵. Należy zauważyć, że niezależnie od wprowadzonych tego typu

---

¹ A. Porębska, *Co wirus zmienił w więzieniach*, „Forum Służby Więziennej” 2020, nr 7, s. 30.

² Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15.12.2021 r. w sprawie siedzib, terytorialnego zasięgu i szczegółowego zakresu działania dyrektorów okręgowych Służby Więziennej oraz struktury organizacyjnej okręgowych inspektoratów Służby Więziennej, Dz.Urz.MS.2021.320.

³ Informacja o zaludnieniu jednostek penitencjarnych, Służba Więzienna, Roczna Informacja Statystyczna 2021, <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> [dostęp: 19.07.2022].

⁴ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 20.03.2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze RP stanu epidemii, Dz.U. 2020, poz. 491.

⁵ E. Witkowska-Grabias, K. Wierzbicki, *Ograniczenia realizacji prawa osadzonych do uczestnictwa w więziennych praktykach religijnych w związku z SARS-Co-V-2*, „The Prison Systems Review” 2020, nr 108, s. 12.

szczegółowych regulacji administracja zakładów karnych i aresztów śledczych zobligowana jest do podjęcia odpowiednich działań mających na celu zapewnienie właściwego funkcjonowania instytucji.

Zadania Służby Więziennej, prawa osadzonych a pandemiczna rzeczywistość

Służba Więzienna⁶ – umundurowana i uzbrojona formacja – jest jednym z podmiotów bezpieczeństwa, a do jej obowiązków należy⁷ zapewnienie właściwych warunków życia i zdrowia skazanych⁸ oraz personelu wię-

⁶ Ustawa z 9.04.2010 r. o Służbie Więziennej. Art. 1. Służba Więzienna jest umundurowaną i uzbrojoną formacją apolityczną podległą Ministrowi Sprawiedliwości, posiadającą własną strukturę organizacyjną.

⁷ Ustawa o Służbie Więziennej z 9.04.2010 r., art. 2 ust. 1. Służba Więzienna realizuje na zasadach określonych w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks Karny Wykonawczy zadania w zakresie wykonywania tymczasowego aresztowania oraz kar pozbawienia wolności i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności.

Ust. 2. Do podstawowych zadań Służby Więziennej należy:

1) prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych wobec osób skazanych na karę pozbawienia wolności, przede wszystkim przez organizowanie pracy sprzyjającej zdobywaniu kwalifikacji zawodowych, nauczania, zajęć kulturalno-oświatowych, zajęć z zakresu kultury fizycznej i sportu oraz specjalistycznych oddziaływań terapeutycznych;

2) wykonywanie tymczasowego aresztowania w sposób zabezpieczający prawidłowy tok postępowania karnego o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe;

3) zapewnienie osobom skazanym na karę pozbawienia wolności lub tymczasowo aresztowanym, a także osobom, wobec których są wykonywane kary pozbawienia wolności i środki przymusu skutkujące pozbawieniem wolności, przestrzegania ich praw, a zwłaszcza humanitarnych warunków bytowych, poszanowania godności, opieki zdrowotnej i religijnej;

4) humanitarne traktowanie osób pozbawionych wolności;

5) ochrona społeczeństwa przed sprawcami przestępstw lub przestępstw skarbowych osadzonymi w zakładach karnych i aresztach śledczych;

6) zapewnienie w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku i bezpieczeństwa;

7) wykonywanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej tymczasowego aresztowania oraz kar pozbawienia wolności i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności jeżeli mają być wykonywane w zakładach karnych i aresztach śledczych i jeżeli wynikają z realizacji orzeczenia wydanego przez właściwy organ;

7a) prowadzenie Centralnej Bazy Danych Osób Pozbawionych Wolności, zwanej dalej „Centralną Bazą”;

8) współdziałanie z odpowiednimi formacjami innych państw oraz z organizacjami międzynarodowymi na podstawie umów i porozumień międzynarodowych;

9) realizacja czynności wykonywanych przez podmioty, o których mowa w art.43g podmioty wykonujące dozór elektroniczny §1 ustawy z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, w przypadku powierzenia tych czynności przez Ministra Sprawiedliwości.

2a. (Uchylony).

2b. Służba Więzienna, w zakresie określonym przez Ministra Sprawiedliwości, zapewnia porządek i bezpieczeństwo w urzędzie obsługującym Ministra Sprawiedliwości oraz w Prokuraturze Krajowej.

⁸ Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks karny wykonawczy, art. 108 § 1. Administracja zakładu karnego ma obowiązek podejmowania odpowiednich działań celem zapewnienia skazanym bezpieczeństwa osobistego w czasie odbywania kary.

ziennego, a także ochrona społeczeństwa przed sprawcami przestępstw lub przestępstw skarbowych, osadzonymi w zakładach karnych i aresztach śledczych. Ponadto zadaniem formacji jest prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych, a także zagwarantowanie właściwych warunków odbywania kary⁹.

Zapewnienie bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej to nie tylko realizacja stałych przedsięwzięć, lecz także reagowanie na pojawiające się wyzwania i zagrożenia, komplikujące realizację ustawowych zadań¹⁰, czego doskonałą egzemplifikacją stanowi pandemia COVID-19¹¹. Sytuacja ta pokazała, czym w istocie jest bezpieczeństwo, kreśląc je raczej jako proces nieustannie prowadzony i – co ważne – doskonałony, niż jako stan zbudowany raz na zawsze i niewymagający zmian. Na podkreślenie zasługuje to, że ustawowe zadania dotyczące funkcjonowania Służby Więziennej, jak już zaznaczono, przekładają się na organizację służby i pracy w środowisku penitencjarnym i związane są m.in. z zapewnieniem bezpieczeństwa i praw osadzonych¹².

Jednym z ograniczeń wprowadzonych czasowo, dotyczących uprawnień osadzonych, było wstrzymanie widzeń, co w konsekwencji mogło wywołać ich niezadowolenie, jak miało to miejsce w innych państwach, np. we Włoszech¹³. Zgodnie z Kodeksem karnym wykonawczym widzenie trwa godzinę. Sposób jego udzielenia zależy od typu zakładu karnego oraz rodzaju izolacji, a mianowicie czy dotyczy osoby tymczasowo aresztowanej, czy skazanej. Tymczasowo aresztowanemu przysługuje jedno widzenie w miesiącu, zgodę na nie wydaje organ dysponujący i odbywa się ono pod nadzorem funkcjonariusza Służby Więziennej. Skazanemu w zakładzie karnym typu zamkniętego dyrektor może wyrazić zgodę na połączenie w jedno dwóch widzeń przysługujących w miesiącu. W przypadku zakładu karnego typu półotwartego skazanemu przysługują trzy widzenia w miesiącu, które za zgodą dyrektora jednostki również mogą być łączone. W zakładzie typu otwartego skazany korzysta z nieograniczonej liczby

---

⁹ Ustawa o Służbie Więziennej z 9.04.2010 r., op. cit.

¹⁰ K.A. Wojtaszczyk, *Bezpieczeństwo państwa konceptualizacja pojęć*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa. Wybrane problemy*, red. K.A. Wojtaszczyk, A. Materska-Sosnowska, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2009, s. 1.

¹¹ R. Nowacki, *Szkolenie zawodowe funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego*, [w:] *Szkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego. Wprowadzenie do problematyki*, red. T. Kośmider, Wydawnictwo Episteme, Warszawa 2020, s. 70.

¹² Ustawa z 6.06.1997 r. Kodeks karny wykonawczy, art. 102 oraz inne części ustawy.

¹³ Ze względu na wstrzymanie widzeń oraz przeludnienie w zakładach karnych włoscy więźniowie zaczęli protestować. Zamieszki wybuchły w kilku jednostkach w całym kraju. Szerzej: A. Porębska, op. cit.

widzeń¹⁴. Należy dodać, że w danym dniu skazanemu, bez względu na typ zakładu, udziela się tylko jednego widzenia. Widzenie skazanego odbywa się w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą. Istnieją dodatkowe regulacje, które systemowo umożliwiają zwiększenie liczby widzeń wybranym grupom osadzonych¹⁵. Ich liczbę można zwiększyć w formie wyróżnienia¹⁶.

Wstrzymanie widzeń w trakcie pandemii zostało wprowadzone na podstawie art. 247 Kodeksu karnego wykonawczego. „W wypadkach uzasadnionych szczególnymi względami sanitarnymi lub zdrowotnymi albo poważnym zagrożeniem bezpieczeństwa”, jak można przeczytać w tym akcie prawnym, dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego może wprowadzić kolejne ograniczenia dotyczące osadzonych, m.in. spacerów, zajęć o charakterze zbiorowym, udziału w nabożeństwach, dokonywania zakupów, otrzymywania paczek czy korzystania z samoinkasujących aparatów telefonicznych. Ponadto może też nakazać zamknięcie cel lub innych pomieszczeń, w których przebywają lub pracują osadzeni, zabronić posiadania w celi niektórych przedmiotów oraz zawiesić funkcję rzecznika skazanych¹⁷.

W komunikacie Służby Więziennej dotyczącym zaostrożenia zasad bezpieczeństwa w zakładach karnych, zamieszczonym na ogólnopolskim portalu SW, w zakładce aktualności, można znaleźć informację, że poczynając od 19 marca 2020 r. we wszystkich aresztach śledczych i zakładach karnych wstrzymane zostały odwiedziny osób pozbawionych wolności. Wszystkim osobom wchodzącym na teren jednostek penitencjarnych mierzono temperaturę, odmawiając wstępu wszystkim mającym podwyższoną temperaturę ciała. Równocześnie, aby zapewnić osadzonym kontakt z bliskimi, zwiększono możliwości kontaktu telefonicznego,

---

¹⁴ A. Łupińska, *Bliscy wracają w reżimie*, „Forum Służby Więziennej” 2021, nr 7, s. 8.

¹⁵ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, art. 105a § 3. Skazani, o których mowa w art. 87a (wyjaśnienie autorów: skazani sprawujący stałą pieczę nad dziećmi do lat 15) mają prawo do dodatkowego widzenia z dziećmi. Art. 91a. W zakładach karnych dla młodocianych typu zamkniętego i półotwartego skazani mają prawo do dodatkowego widzenia w miesiącu.

¹⁶ Ibidem, art. 138 § 1. Nagrodami są: pkt. 1 zezwolenie na dodatkowe lub dłuższe widzenie.

¹⁷ Ibidem, art. 247 § 1. W przypadkach uzasadnionych szczególnymi względami sanitarnymi lub zdrowotnymi albo poważnym zagrożeniem bezpieczeństwa dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego może na czas określony wstrzymać lub ograniczyć zatrudnienie osadzonych, kontakty między nimi, udzielanie widzeń i spacerów, przeprowadzanie zajęć o charakterze zbiorowym, odprawianie nabożeństw i udzielanie posług religijnych, dokonywanie zakupów, otrzymywanie paczek, a także korzystanie z samoinkasujących aparatów telefonicznych, nakazać zamknięcie cel lub innych pomieszczeń, w których przebywają lub pracują osadzeni, zabronić posiadania w celi niektórych przedmiotów oraz zawiesić funkcję rzecznika skazanych.

korespondencyjnego oraz za pośrednictwem komunikatorów internetowych¹⁸. Ograniczono też transportowanie osadzonych oraz ich przemieszczanie wewnętrzne w ramach oddziałów mieszkalnych¹⁹.

Mając na uwadze konieczność podjęcia działań przeciwepidemicznych i zapobiegawczych w celu zdławienia źródeł zakażenia oraz przecięcia dróg szerzenia się choroby zakaźnej wywołanej przez wirus SARS-Co-V2 – w związku z wystąpieniem na obszarze Polski potwierdzonych przypadków jego występowania oraz zaleceń wydanych przez Głównego Inspektora Sanitarnego – Służba Więzienna w podległych jednostkach organizacyjnych wprowadziła opracowane wspólnie z Głównym Inspektorem Sanitarnym procedury postępowania. Dyrektorom jednostek penitencjarnych polecono, aby jednostki penitencjarne za pośrednictwem okręgowych inspektoratów Służby Więziennej zaopatrzone zostały w odpowiednią ilość środków dezynfekcyjnych i środków ochrony osobistej, w ramach obowiązujących umów zawieranych standardowo z różnymi dostawcami²⁰, a także na podstawie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 i innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych z 20 marca 2020 r.²¹. Kolejne działania spowodowane rygiorem sanitarnym i dbałością o zdrowie osób przebywających na terenie jednostek penitencjarnych dotyczyły obowiązku noszenia maseczek ochronnych przez personel więzienny pozostający w kontakcie z osadzonymi. Wprowadzono także całkowity zakaz wyjść osadzonych do miejsc zatrudnienia poza terenem jednostek.

Rzeczywistość „więzienna” uległa dużej modyfikacji. Poza wspomnianymi ograniczeniami dotyczącymi uprawnień osadzonych wprowadzono szereg nowych działań mających na celu zminimalizowanie groźby zakażeń. Zaliczyć do nich należy chociażby wyznaczenie izolatorów oraz przygotowanie wybranych jednostek do przyjęcia chorych.

---

¹⁸ E. Witkowska-Grabias, K. Wierzbicki, op. cit., s. 13.

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17.10.2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej w § 2 pkt 15 definiuje oddział mieszkalny jako wyodrębniony organizacyjnie zespół cel mieszkalnych dla osadzonych i pomieszczeń niezbędnych do jego funkcjonowania.

²⁰ Dotyczy umów zawieranych między jednostkami penitencjarnymi a dostawcami odnośnie do zaopatrywania w produkty, których wykorzystanie okazało się niezbędne w związku z Covid-19. Szerzej: Odpowiedź dyrektora Biura Służby Zdrowia CZSW do dyrektora Zespołu do spraw Wykonywania Kar w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich z 3.04.2020 r.

²¹ E. Witkowska-Grabias, K. Wierzbicki, op. cit., s. 12-13.

Wpływ ograniczeń i zakazów na bezpieczeństwo penitencjarne

Wprowadzenie obostrzeń prowadzących do ograniczenia kontaktów między osadzonymi oraz odizolowanie ich od świata zewnętrznego należy postrzegać przez pryzmat działań mających na celu zapewnienie pożądanego poziomu bezpieczeństwa penitencjarnego w sytuacji kryzysowej. Realizowane przedsięwzięcia przyczyniły się (o czym nie należy zapominać) do ograniczenia możliwości przenoszenia na teren jednostek penitencjarnych przedmiotów niedozwolonych²², które gdyby miały osoby osadzone, mogłyby zostać wykorzystane do destabilizacji ustalonego porządku realizowanego w jednostce organizacyjnej, a także mogłyby być zagrożeniem dla zdrowia, a nawet życia osadzonych, funkcjonariuszy i pracowników więziennictwa. Ograniczenia związane ze zmniejszoną możliwością poruszania się i kontaktowania osadzonych wewnątrz zakładów karnych i aresztów śledczych zminimalizowały z kolei możliwość organizowania przemytu oraz zakres i skalę konfliktów między więźniami.

Rysunek nr 1. Czynniki wpływające na zwiększenie bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych związane z czasowym wprowadzeniem zakazów i obostrzeń dotyczących zapobieganiu COVID-19

*zk – zakład karny

*aś – areszt śledczy

Źródło: opracowanie własne.

²² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17.10.2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej w § 2 pkt 24 definiuje przedmioty niedozwolone jako przedmioty, które mogą utrudnić prawidłowy tok postępowania karnego lub realizację ustalonego porządku w jednostce organizacyjnej, w tym przedmioty niebezpieczne, które mogą stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej lub osób.

Okresowy zakaz wyjścia osób pozbawionych wolności do miejsc zatrudnienia zewnętrznego²³ spowodował zmniejszenie zdarzeń polegających na samowolnym oddaleniu się z miejsc zatrudnienia poza terenem zakładu w systemie bez konwojenta. W roku 2019 miały miejsce 163 przypadki tego typu zachowań, natomiast w 2020 r. uległy one wyraźnemu spadkowi do 40. Natomiast w 2021 r. było ich 113²⁴. Należy jednak zaznaczyć, że w 2021 r. obostrzenia i zakazy zostały zniesione w czerwcu;

Tabela nr 1. Ucieczki/samowolne oddalenia z zatrudnienia zewnętrznego według systemów konwojowania w latach 2019-2021

Miesiąc	Razem			Pełny system konwojowania			Zmniejszony system konwojowania			Bez konwojenta		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Styczeń	13	12	2	0	0	0	0	0	0	13	12	2
Luty	11	12	2	0	0	0	0	0	0	11	12	2
Marzec	7	11	5	0	0	0	0	0	0	7	11	5
Kwiecień	10	0	3	0	0	0	0	0	0	10	0	3
Maj	16	0	8	0	0	0	0	0	0	16	0	8
Czerwiec	18	1	10	0	0	0	0	0	0	18	1	10
Lipiec	20	0	8	0	0	0	0	0	0	20	0	8
Sierpień	25	2	19	0	0	0	0	0	0	25	2	19
Wrzesień	14	0	17	0	0	0	0	0	0	14	0	17
Październik	11	1	13	0	0	0	0	0	0	11	1	13
Listopad	6	0	13	0	0	0	0	0	0	6	0	13
Grudzień	12	1	13	0	0	0	0	0	0	12	1	13
OGÓŁEM	163	40	113	0	0	0	0	0	0	163	40	113

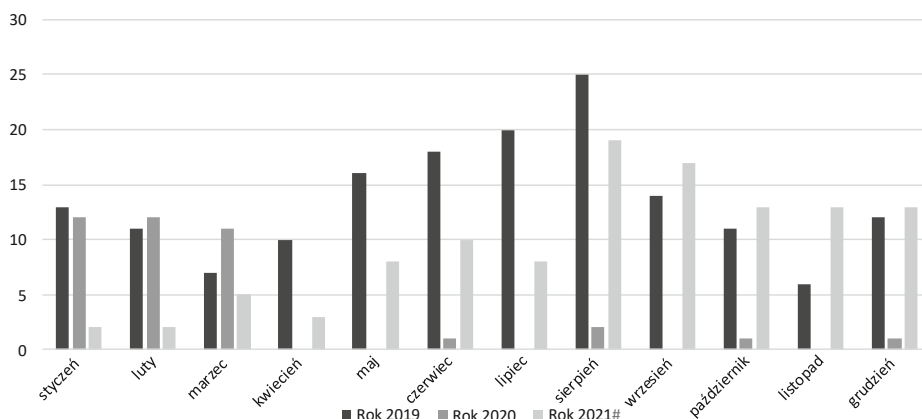
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Służba Więzienna, Roczna Informacja Statystyczna (2019-2021), <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> [dostęp: 19.07.2022].

²³ Na podstawie § 74 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17.10.2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej zatrudnienie osadzonych może być realizowane 1) w pełnym systemie konwojowania, 2) w zmniejszonym systemie konwojowania, 3) bez konwojenta.

²⁴ Służba Więzienna, Roczna Informacja Statystyczna, <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> [dostęp: 19.07.2022].

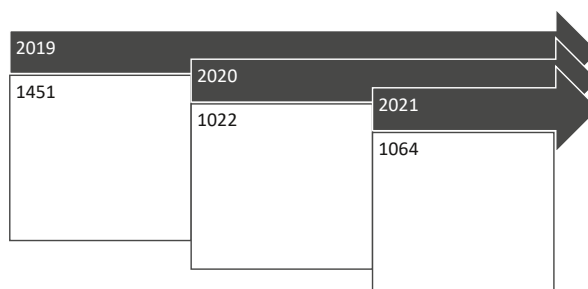
Wykres nr 1. Samowolne oddalenia z zatrudnienia zewnętrznego w latach 2019-2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Służba Więzienna, Roczna Informacja Statystyczna (2019-2021), <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> [dostęp: 19.07.2022].

Ograniczone do minimum kontakty z osobami z zewnątrz – wstrzymanie widzeń oraz zajęć realizowanych przez podmioty zewnętrzne – spowodowało zmniejszenie przenikania na teren jednostek penitencjarnych przedmiotów niedozwolonych, np. substancji odurzających. Ilustruje to statystyka ujawnień tych przedmiotów przez Służbę Więzienną. W 2019 r. była to liczba sięgająca 1451 przypadków, która w 2020 r. spadła do poziomu 1022, natomiast w 2021 r. było to 1064 przypadków²⁵.

Rysunek nr 2. Zestawienie zdarzeń polegających na ujawnieniu przedmiotów niedozwolonych w latach 2019-2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Służba Więzienna, Roczna Informacja Statystyczna (2019-2021), <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> [dostęp: 19.07.2022].

²⁵ Ibidem.

Ograniczenie do minimum kontaktów pomiędzy osadzonymi na terenie jednostek penitencjarnych spowodowało zmniejszenie liczby bójek lub pobic z 132 w 2019 r. do 73 w 2020 r. i 73 w roku 2021²⁶.

Tabela nr 2. Zestawienie zdarzeń polegających na bójce lub pobiciu w latach 2019-2021

Rodzaj zdarzenia	Liczba zdarzeń			Liczba uczestników		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Bójka lub pobicie	132	73	73	294	163	162

Źródło: Służba Więzienna, Roczna Informacja Statystyczna (2019-2021), <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> [dostęp: 19.07.2022].

Wskazane zależności wpłynęły na zmniejszenie ucieczek z terenu jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. W roku 2019 wystąpiły 4 takie przypadki, natomiast 2020 r. nie doszło do żadnej. W 2021 r. odnotowano jeden przypadek (w październiku)²⁷.

Tabela nr 3. Ucieczki z terenu zakładu karnego/aresztu śledczego w latach 2019-2021

Miesiąc	Liczba zdarzeń		
	2019	2020	2021
Styczeń	0	0	0
Luty	0	0	0
Marzec	1	0	0
Kwiecień	0	0	0
Maj	1	0	0
Czerwiec	0	0	0
Lipiec	1	0	0
Sierpień	1	0	0
Wrzesień	0	0	0
Październik	0	0	1
Listopad	0	0	0
Grudzień	0	0	0
OGÓŁEM	4	0	1

Źródło: Służba Więzienna, Roczna Informacja Statystyczna (2019-2021), <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> [dostęp: 19.07.2022].

²⁶ Służba Więzienna, Roczna Informacja Statystyczna, <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> [dostęp: 19.07.2022].

²⁷ Ibidem.

Założenia badawcze

Autorzy artykułu podjęli próbę zaprezentowania szerszego spojrzenia na opisywane zjawisko dotyczące wpływu ograniczeń wprowadzonych czasowo w jednostkach penitencjarnych w związku z zagrożeniami wynikającymi z pandemii COVID-19 poprzez wzbogacenie wymiaru deskryptywnego analizami wygenerowanymi na podstawie ocen i opinii pozyskanych od funkcjonariuszy Służby Więziennej realizujących zadania służbowe w warunkach pandemicznych. **Badania mają na celu określenie wpływu wprowadzonych obostrzeń na bezpieczeństwo penitencjarne, stanowiąc swoisty feedback dla podjętych decyzji zapobiegawczych z punktu widzenia ich skuteczności.** Dotykają one zarazem najistotniejszych zagrożeń, które najczęściej występują w jednostkach penitencjarnych bądź są najbardziej newralgiczne dla formacji z punktu widzenia realizacji zadań ustawowych. Dobór problematyki poddanej badaniu nie jest przypadkowy. Znajduje odzwierciedlenie w danych statystycznych prezentowanych przez Służbę Więzienną²⁸.

Charakterystyka próby badawczej, metoda badań i wyniki

Respondentami byli funkcjonariusze zakładów karnych i aresztów śledczych ośmiu okręgowych inspektoratów Służby Więziennej (Bydgoszcz, Katowice, Koszalin, Kraków, Lublin, Łódź, Rzeszów, Warszawa) z jedenastu funkcjonujących obecnie na terenie państwa polskiego²⁹. Do przeprowadzenia badań wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego. Narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety. W pierwszej części kwestionariusza postawiono tzw. pytania metryczkowe. Dotyczyły one stażu w Służbie Więziennej, formacji, zajmowanego stanowiska oraz posiadanego stopnia, ponadto rejonu Polski z uwzględnieniem struktury organizacyjnej SW, wykształcenia i płci. Kolejne cztery pytania kwestionariusza odnosiły się do wpływu wprowadzonych zakazów i obostrzeń na konkretne obszary związane z bezpieczeństwem penitencjarnym.

W badaniu uczestniczyło 100 funkcjonariuszy, w tym 34 kobiety i 66 mężczyzn. Dysproporcja płci jest związana z przeważającą liczbą

---

²⁸ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie ŻAK, Warszawa 2011, s. 43.

²⁹ Struktura organizacyjna Służby Więziennej, <https://www.sw.gov.pl/strona/struktura-sw>, [dostęp: 19.07.2022].

mężczyzn pełniących służbę w formacji. Wszyscy respondenci mają wykształcenie wyższe. Pełnią służbę w działach: ochrony (40%), penitencjarnym (37%), kwatermistrzowskim (7%), ewidencji (6%), finansowym (4%), terapeutycznym (3%), kadr (2%) oraz organizacyjno-prawnym (1%).

Tabela nr 4. Działy służby reprezentowane przez uczestników badań

Dział służby	Liczba osób
Ochrony	40
Penitencjarny	37
Kwatermistrzowski	7
Ewidencji	6
Finansowy	4
Terapeutyczny	3
Kadr	2
Organizacyjno-prawny	1
Razem	100

Źródło: badania własne.

Wszyscy ankietowani w trakcie pełnia służby realizowali zadania z osadzonymi. Badani funkcjonariusze mieli staż od 5 do 19 lat służby (6 osób do 5 lat służby, 45 osób w przedziale od 5 do 10 lat służby, 42 osoby w przedziale od 10 do 15 lat służby oraz 7 osób powyżej 15 lat służby).

Tabela nr 5. Struktura stażu służbowego uczestników badania

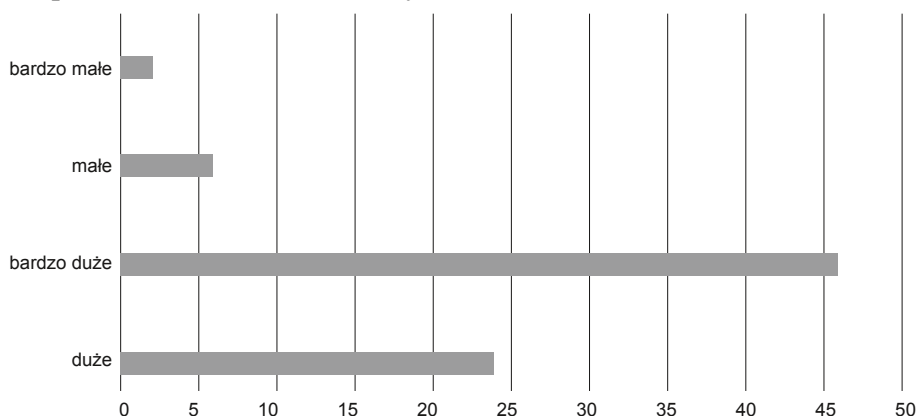
Staż w latach	Liczba osób
do 5	6
6-10	45
11-15	42
16-20	7
Razem	100

Źródło: badania własne.

Uzyskane wyniki badań umożliwiają udzielenie odpowiedzi na postawione pytania dotyczące korelacji zachodzących między wprowadzonymi obostrzeniami i zakazami, a bezpieczeństwem jednostek penitencjarnych.

Pierwsze z pytań dotyczyło przemytu niepożądanych przedmiotów, które mogłyby znaleźć się w rękach osób pozbawionych wolności, i brzmiało: „Czy w Pana/Pani ocenie obostrzenia i zakazy wprowadzone w jednostkach penitencjarnych miały wpływ na zmniejszenie możliwości przenikania na teren jednostek przedmiotów niedozwolonych?” Większość badanych, tj. 46 osób, stwierdziło, że miało to duże znaczenie, a że bardzo duże stwierdziły 22 osoby, natomiast 24 badanych nie miało na ten temat zdania. W opozycji było 2 badanych, którzy przyznali, że miało to bardzo małe znaczenie oraz 6, że miało to małe znaczenie. Należy skonstatować, że 68% badanych potwierdziło związek między podwyższonym rygiem izolacyjnym a możliwością pozyskiwania przez osadzonych niebezpiecznych i niedozwolonych przedmiotów.

Wykres nr 2. Ocena wpływu wprowadzonych obostrzeń i zakazów w jednostkach penitencjarnych na zmniejszenie możliwości przenikania na ich teren przedmiotów niedozwolonych

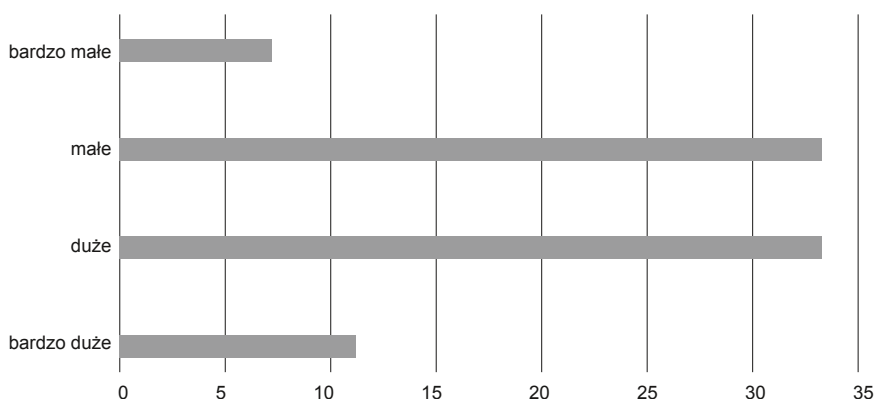

Źródło: badania własne.

Kolejne z pytań dotyczyło możliwości obrotu przedmiotami zakazanymi między osadzonymi wewnątrz jednostek penitencjarnych i brzmiało: „Czy w Pana/Pani ocenie obostrzenia i zakazy wprowadzone w jednostkach penitencjarnych miały wpływ na zmniejszenie możliwości przekazywania przedmiotów niedozwolonych między osadzonymi?” W tym przypadku liczba odpowiedzi przeciwstawnych była bardzo zbliżona. O bardzo dużym wpływie na zmniejszenie możliwości miało zdanie 11 badanych, natomiast o dużym 33. Przeciwnego zdania było 7 badanych

w stopniu bardzo małym i 33 małym. Trudno było wypowiedzieć się w tej kwestii 16 osobom. Uogólniając, można stwierdzić, że 44% badanych potwierdziło wpływ obostrzeń na zmniejszenie analizowanych możliwości, natomiast 40% było zdania, że zakazy i obostrzenia nie miały na nie większego wpływu.

Wykres nr 3. Ocena wpływu wprowadzonych obostrzeń i zakazów w jednostkach penitencjarnych na zmniejszenie możliwości przekazywania przedmiotów niedozwolonych między osadzonymi

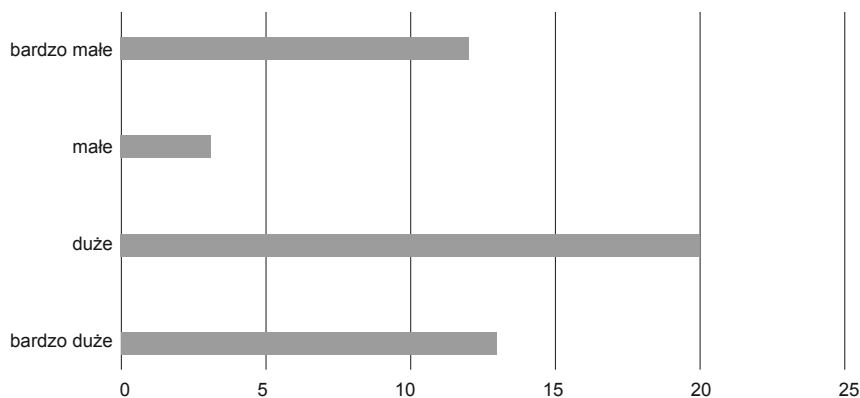
Źródło: badania własne.

Kolejne z pytań dotyczyło zachowań, do jakich może dochodzić między osadzonymi: „Czy w Pana/Pani ocenie obostrzenia i zakazy wprowadzone w jednostkach penitencjarnych miały wpływ na zmniejszenie ilości zdarzeń w postaci bójek i pobić na terenie jednostek penitencjarnych?” W tym obszarze 13 badanych było zdania, że miały bardzo duże znaczenie, a 20, że duże. Trudno było odnieść się do tej kwestii w jednoznaczny sposób 52 badanym. Przeciwnego zdania było 3 badanych w stopniu małym i 12 w bardzo małym.

Ostatnie z pytań dotyczyło wpływu wprowadzonych utrudnień na możliwości dokonania ucieczek i brzmiało: „Czy w Pana/Pani ocenie obostrzenia i zakazy wprowadzone w jednostkach penitencjarnych miały wpływ na zmniejszenie możliwości dokonania ucieczek osadzonych z terenu jednostki penitencjarnej”? Większość, gdyż 15 badanych, w stopniu bardzo dużym, a 36 w dużym, uznało, że ma istotne znaczenie, 8 badanych uważa, że w stopniu bardzo małym, a 11 w małym. Odpowiedzi „trudno

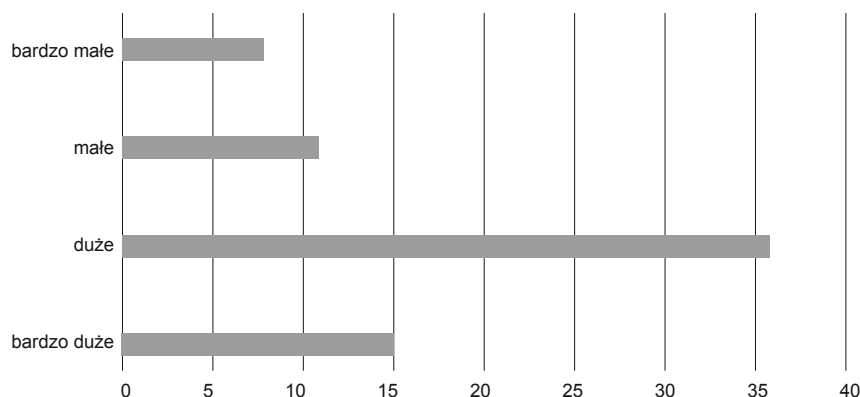
powiedzieć” udzieliła grupa 30 osób. Podsumowując, należy stwierdzić, że ponad połowa (51%) badanych potwierdziło zależność między zakazami a zmniejszeniem możliwości dokonania ucieczek.

Wykres nr 4. Ocena wpływu wprowadzonych obostrzeń i zakazów w jednostkach penitencyjnych na zmniejszenie liczby zdarzeń w postaci bójek i pobić na terenie jednostek penitencyjnych

Źródło: badania własne.

Wykres nr 5. Ocena wpływu wprowadzonych obostrzeń i zakazów w jednostkach penitencyjnych na zmniejszenie ucieczek

Źródło: badania własne.

Wnioski końcowe

Dokonując analizy wyników badań dotyczących bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych funkcjonujących w Polsce w sytuacji obostrzeń związanych z pandemią COVID-19, należy mieć świadomość szerokiego zakresu zadaniowego, który musiał być realizowany. Wiązało się to z koniecznością podejmowania wielu ryzyk, dodajmy w sytuacji dość bezprecedensowej nie tylko z punktu widzenia więziennictwa, lecz *de facto* wszystkich instytucji publicznych i podmiotów bezpieczeństwa. Z realizacji analizowanych działań podejmowanych przez Służbę Więzienną w interesującym nas wymiarze problemowym płynnie dość oczywisty wniosek, że zwiększenie izolacji jednostek penitencjarnych i ograniczenie kontaktu osadzonych ze światem zewnętrznym spowodowało zmniejszenie liczby ich samowolnych oddaleń, a także zminimalizowanie skali przenikania niepożądanych przedmiotów na teren zakładów karnych i aresztów śledczych. Można przyjąć, że z tych samych powodów znacząco zmniejszyła się liczba konfliktów interpersonalnych na terenie jednostek penitencjarnych, w tym bójek między więźniami. Należy zaznaczyć, że wyniki przeprowadzonych badań dotyczące oceny – przez funkcjonariuszy – wpływu obostrzeń i zakazów na poziom bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych dały podobny rezultat. We wszystkich analizowanych obszarach większość respondentów była zdania, że wprowadzone rygory wpłynęły pozytywnie na zapewnienie właściwego poziomu bezpieczeństwa i porządku w zakładach karnych i aresztach śledczych.

Służba Więzienna, co zasługuje na podkreślenie, sprostała wyzwaniom związanym z wystąpieniem sytuacji epidemicznej. Potrafiła skutecznie współdziałać z innymi instytucjami odpowiedzialnymi za ten zakres zadaniowy, utrzymując akceptowalny poziom bezpieczeństwa epidemicznego na terenie jednostek organizacyjnych. W znacznym stopniu wpłynął na to odpowiedni poziom wyszkolenia personelu więziennego przygotowujący go do właściwego reagowania w trudnych i niestandardowych uwarunkowaniach. Nie bez znaczenia na realizację zadań miały zastosowane uregulowania prawne, które dały możliwość natychmiastowego reagowania w sytuacjach kryzysowych.

W sytuacji zagrożenia epidemicznego interesującym rozwiązaniem umożliwiającym właściwą komunikację interpersonalną był wariant uwzględniający wykorzystanie narzędzi zdalnych. Na podkreślenie zasługuje też skuteczność akcji informacyjnej, skierowanej do osadzonych

i ich bliskich, objaśniającej cel i zasady wprowadzonych ograniczeń. Umożliwiło to uniknięcie wielu nieporozumień, które mogły negatywnie wpłynąć na poziom bezpieczeństwa penitencjarnego, jak miało to miejsce w innych państwach, prowadząc nawet do zbiorowych wystąpień osadzonych. Dodajmy, że więziennictwo wykazało się kreatywnością w zakresie zrekompensowania osobom pozbawionym wolności dość uciążliwych ograniczeń, do których z pewnością należy kontakt ze światem zewnętrznym. Miejsce widzeń umożliwiających bezpośredni kontakt osadzonego z osobą bliską zastąpił komunikator internetowy.

Rozważając problem bezpieczeństwa penitencjarnego, warto zwrócić też uwagę na skutki dość trudne do uchwycenia i przedstawienia w postaci „twardych” danych statystycznych. Dotyczą one np. obciążenia psychicznego, stanowiącego pokłosie wprowadzonych obostrzeń w więziennictwie w czasie zagrożenia covidowego mogących niekorzystnie wpłynąć zarówno na osadzonych, jak i na kadrę więzienną, nie ograniczając tego wpływu jedynie do relacji interpersonalnych kreowanych na terenie jednostek penitencjarnych, lecz także przenosić się na relacje rodzinne, zarówno funkcjonariuszy i pracowników SW, jak i osadzonych.

Reasumując, zagrożenie covidowe pokazało zdolność Służby Więziennej do skutecznego reagowania w sytuacji pojawienia się niestandardowych zagrożeń i utrzymania właściwego poziomu bezpieczeństwa jednostek organizacyjnych. Wymagało to dużego poświęcenia ze strony personelu więziennego, potrafiącego przeciwdziałać potencjalnej eskalacji agresji, mogącej spowodować zwiększenie liczby zdarzeń, takich jak napaść na funkcjonariusza, naruszenie porządku oraz wystąpienie buntu, wzięcie zakładnika czy zbiorowa ucieczka osób pozbawionych wolności z terenu zakładu karnego i aresztu śledczego.

Z jakim skutkiem więziennictwo oparło się eskalacji epidemii? Jeśli wyznacznikiem może być statystyka, to należy zauważyć, że jednostki penitencjarne okazały się miejscami bezpiecznymi³⁰. Podjęte działania okazały się być racjonalne i – co istotne – akceptowalne także przez skazanych starających się zrozumieć powagę sytuacji. Rzeczą oczywistą pozostaje fakt, że funkcjonując w środowisku hybrydowych zagrożeń,

---

³⁰ M. Niełacna, *COVID-19 a funkcjonowanie polskiego więziennictwa*, [w:] Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, red. T. Kalisz, A. Kwieciński, t. LVII, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2020, s. 102.

czego egzemplifikacją jest COVID-19³¹, należy być przygotowanym na heterogeniczne wyzwania uwzględniające zarówno różnorakie scenariusze działań instytucjonalnych, jak i zachowań personalnych, to zaś wymaga kształtowania odpowiednich kompetencji i kwalifikacji zatrudnionego personelu oraz przygotowywania pożądanych algorytmów działania wykraczających poza standardowe zadania Służby Więziennej – pozwalających na skuteczne reagowanie w sytuacji zagrożenia³².

---

³¹ J. Werbiński, *Rodzaje szkoleń realizowane w Służbie Więziennej*, [w:] *Szkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego. Wprowadzenie do problematyki*, red. T. Kośmider, Wydawnictwo Episteme, Warszawa 2020, s. 25.

³² M. Lewandowski, *Zadania Służby Więziennej na rzecz bezpieczeństwa państwa – kierunki zmian*, „Wiedza Obronna Kwartalnik” 2019, nr 1, s. 117.

Bibliografia

- Informacja o zaludnieniu jednostek penitencjarnych, Centralny Zarząd Służby Więziennej, Warszawa 23 kwietnia 2021 r.
- Lewandowski M., *Zadania Służby Więziennej na rzecz bezpieczeństwa państwa – kierunki zmian*, „Wiedza Obronna Kwartalnik” 2019, nr 1.
- Łupińska A., *Bliscy wracają w reżimie*, „Forum Służby Więziennej” 2021, nr 7.
- Niełacznna M., *COVID-19 a funkcjonowanie polskiego więziennictwa*, [w:] *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego*, red. T. Kalisz, A. Kwieciński, t. LVII, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2020.
- Nowacki R., *Szkolenie zawodowe funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego*, [w:] *Szkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego. Wprowadzenie do problematyki*, [w:] T. Kośmider, Wydawnictwo Episteme, Warszawa 2020.
- Odpowiedź Dyrektora Biura Służby Zdrowia CZSW do Dyrektora Zespołu do spraw Wykonywania Kar w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich z 3 kwietnia 2020 r.
- Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie ŻAK, Warszawa 2011.
- Porębska A., *Co wirus zmienił w więzieniach*, „Forum Służby Więziennej” 2020, nr 7.
- Werbiński J., *Rodzaje szkoleń realizowane w Służbie Więziennej*, [w:] *Szkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego. Wprowadzenie do problematyki*, [w:] T. Kośmider, Wydawnictwo Episteme, Warszawa 2020.
- Witkowska-Grabias E., Wierzbicki K., *Ograniczenia realizacji prawa osadzonych do uczestnictwa w więziennych praktykach religijnych w związku z SARS-Co-V-2*, „The Prison Systems Review” 2020, nr 108.
- Wojtaszczyk K.A., *Bezpieczeństwo państwa konceptualizacja pojęć*, w: *Bezpieczeństwo państwa. Wybrane problemy*, red. K.A. Wojtaszczyk, A. Materska-Sosnowska, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2009.

Akty prawne:

Ustawa z dnia 6.06.1997 r. Kodeks Karny Wykonawczy, Dz.U.1997, Nr 90 poz. 557.

Ustawa z dnia 9.04.2010 r. o Służbie Więziennej, Dz.U.2010, Nr 79, poz. 523.

Źródła:

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17.10.2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz.U.2016, poz. 1804.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 20.03.2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze RP stanu epidemii, Dz.U.2020, poz. 491.

Zarządzenie nr 1/2018 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 3.01.2018 r. w sprawie służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej oraz sposobu ich wyjaśniania i dokumentowania.

Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15.12.2021 r. w sprawie siedzib, terytorialnego zasięgu i szczegółowego zakresu działania dyrektorów okręgowych Służby Więziennej oraz struktury organizacyjnej okręgowych inspektoratów Służby Więziennej, Dz.Urz.MS.2021.320.

Netografia:

Informacja o zaludnieniu jednostek penitencjarnych, Służba Więzienna, Roczna Informacja Statystyczna 2021, <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna>

Służba Więzienna, Roczna Informacja Statystyczna, <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna>

Struktura organizacyjna Służby Więziennej, <https://www.sw.gov.pl/strona/struktura-sw>.